

מוגנות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות המשתתפים בתוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולבני נוער בסיכון

רותם נגר אידלמן
ליטל ברלב

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן על ידי 360° – התוכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון,
משרד החינוך ומשרד הרווחה והביטחון החברתי ומומן בסיועם.

הצעה לציטוט (APA):
נגר אידלמן, ר', וברלב, ל'. (2026). מוגנות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות המשתתפים
בתוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולבני נוער בסיכון. מכון מאירס-ג'וינט-
ברוקדייל. דמ-085-26.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

רקע

התעללות בילדים והזנחתם נחשבות לבעיה כלל-עולמית בתחום בריאות הציבור בשל השפעותיהן החמורות על התפתחותם הבריאותית, הרגשית והחברתית של ילדים. על פי ארגון הבריאות העולמי, בהתעללות בילדים ובהזנחתם נכללים התעללות פיזית או רגשית, התעללות מינית, הזנחה וכן רשלנות וניצול, והן מתרחשות כשיש יחסי אחריות, אמן או כוח ומובילות לפגיעה או לסכנה לפגיעה בבריאותו, בהתפתחותו או בכבודו של הילד. בישראל ההגנה על ילדים מפני הזנחה והתעללות מעוגנת בחוק, באשרור אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד ובמדיניות לאיתור ילדים בסיכון ולהגנה עליהם.

מחקרים מן העולם ומישראל מראים בעקביות שילדים עם מוגבלות חשופים להזנחה ולהתעללות בשיעורים גבוהים יותר מילדים בלי מוגבלות. הסיכון הגבוה מיוחס לא רק למאפייני הילד או המוגבלות אלא גם לשילוב של מאפיינים אישיים, משפחתיים, קהילתיים וחברתיים, הפועלים יחד ומעצימים או ממתנים את הסיכון לפגיעה. לפי גישה זו, בחינת הסיכון להזנחה ולהתעללות מחייבת התייחסות למכלול גורמי הסיכון וליחסי הגומלין ביניהם.

אף על פי כן, בישראל חסרים נתונים עדכניים על שיעור הילדים עם מוגבלות נפגעי הזנחה והתעללות ועל הקשר בין מוגבלות ובין מצבי סיכון בכלל ולפי סוג הסיכון בפרט. לפיכך תוכנית 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון בשיתוף אגף החינוך המיוחד במשרד החינוך ומינהל מוגבלויות במשרד הרווחה הזמינו ממכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל מחקר שיספק תמונת מצב על התעללות בילדים עם מוגבלות והזנחתם ויסייע בטיוב שירותים ייעודיים לילדים עם מוגבלות ובפיתוח שירותים נוספים.

מטרות המחקר

1. הצגת תמונת מצב על הסיכון להזנחה והתעללות של ילדים ובני נוער עם מוגבלות בישראל, לפי סוג הפגיעה וסוג הפוגע (בתוך המשפחה / מחוץ למשפחה)
2. בחינת המאפיינים הקשורים להזנחת ילדים עם מוגבלות ולהתעללות בהם

שיטה

המחקר התבסס על נתוני התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון שנאספו באמצעות שאלון התמ"י – כלי שממלאים אנשי מקצוע המכירים את הילדים ובני הנוער המשתתפים בתוכנית, והוא משמש להערכת מצבם של המשתתפים. במחקר נכללו נתונים על ילדים שהשתתפו

בתוכנית בתקופה שמספטמבר 2022 עד דצמבר 2023. נבחנו מדדים להזנחה, להתעללות פיזית, מינית ורגשית במשפחה, להתעללות מחוץ למשפחה וכן מדד מסכם של הזנחה והתעללות בעצימות גבוהה. כדי להשוות בין הסיכון להזנחה ולהתעללות בקרב ילדים עם מוגבלות ובין זה שבקרב ילדים בלי מוגבלות, בוצעה התאמה באמצעות ציון נטייה (PSM) ואחריה נערכו השוואות בין הקבוצות המותאמות. נוסף על כך בוצעו ניתוחי רגרסיה לוגיסטית לבחינת המאפיינים הקשורים לסיכון להזנחה ולהתעללות בעצימות גבוהה.

ממצאים

ממצאי המחקר הראו ששיעור הילדים עם מוגבלות שחוו הזנחה והתעללות גבוה משיעור הילדים בלי מוגבלות, וכי הפגיעה מתרחשת בעצימות גבוהה יותר. עם זאת המוגבלות כשהיא לעצמה אינה משתנה מסביר מרכזי בהבדלים בין הקבוצות בסיכון להזנחה ולהתעללות, אלא הוא משתנה מעצים של גורמי סיכון אחרים. כלומר, הסיבה שילדים עם מוגבלות חשופים יותר להתעללות והזנחה אינה המוגבלות עצמה אלא מאפייני הרקע של ילדים אלו, משפחתם וסביבתם:

מאפייני כרט ומשפחה:

עלייה בגיל הילד, הורים לא נשואים, הורים עם מוגבלות, מצוקה כלכלית

מיומנויות אישיות תלויות משפחה וסביבה:

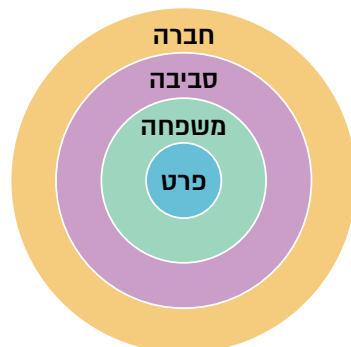
קושי לזהות מצבי סיכון בקרב כלל הילדים, קושי להתמודד במצבים מורכבים בקרב כלל הילדים וקושי לפנות לעזרה בקרב ילדים עם מוגבלות

מאפייני סביבה וקהילה:

מאפייני הרשות המקומית, פריפריאליות ומעמד חברתי-כלכלי נמצאו קשורים לסיכון לפגיעה, בייחוד בקרב ילדים עם מוגבלות

כל אלו תלויים בחברה, לדוגמה הקניית מיומנויות

תלויה בתפיסות תרבותיות, בנורמות ובציפיות ובנגישות למענים ולתמיכות

1 הסטת הזרקור אל ילדים עם מוגבלות לפי גישה רב-ממדית – לפתח ולהטמיע מנגנוני איתור, הערכה והתערבות המתייחסים למכלול גורמי הסיכון והחוסן.

2 הגברת הידע, הכלים והמיומנויות של אנשי מקצוע – להטמיע ידע על דפוסי הפגיעה בילדים עם מוגבלות בתהליכי האיתור והטיפול, ולספק לאנשי המקצוע כלים פרקטיים לאבחון, לדיווח ולטיפול.

3 פיתוח מענים מותאמים לילדים עם מוגבלות – להתאים שירותים קיימים ולפתח שירותים חדשים המותאמים לצרכים הייחודיים של ילדים עם מוגבלות, ובכלל זה התאמות פיזיות והתאמות של תוכן המענה.

4 חיזוק מענים למשפחות – להרחיב את התמיכה במשפחות, ובייחוד במשפחות המתמודדות עם מצוקה כלכלית, הורות יחידנית או מוגבלות של אחד ההורים.

5 חיזוק מענים קהילתיים – לפתח ולהרחיב שירותים ותוכניות בקהילה המחזקים את התמיכה במשפחות ומקדמים סביבה מגינה לילדים עם מוגבלות.

6 הרחבת הידע והנתונים – להמשיך באיסוף נתונים על ילדים עם מוגבלות כדי לשפר את היכולת לזהות מגמות סיכון ולפתח מענים מבוססי נתונים.

7 חיזוק שיתופי פעולה בין משרדים – להמשיך לחזק את שיתוף הפעולה בין משרדי הממשלה כדי לפתח מענים אינטגרטיביים המשלבים שירותי חינוך, בריאות ורווחה.